

DE LA SINERGIE LA STRATEGIE: EVOLUȚIA ABORDĂRII UNIUNII EUROPENE FAȚĂ DE REGIUNEA MĂRII NEGRE (2007-2025)

NICOLAE ȚÎBRIGAN*

Abstract. *The Black Sea region has emerged as one of Europe's most geopolitically contested spaces, particularly in the wake of Russia's aggression against Ukraine and the intensification of hybrid threats targeting critical infrastructure. This article offers a comprehensive comparative analysis of the European Union's evolving strategic posture in the region, tracing the transition from the "Black Sea Synergy" (2007-2024) to the "Strategic Approach to the Black Sea" adopted in 2025. Anchored in a shift from liberal institutionalism to defensive realism, the study argues that the new strategy represents both a conceptual and operational inflection point in EU foreign policy. While the "Synergy" emphasized voluntary cooperation, inclusive dialogue, and sectoral development, the 2025 "Strategy" introduces a security-centered, well-financed, and geopolitically coherent framework aimed at strengthening maritime security, regional resilience, and strategic connectivity. Drawing on extensive policy documents, theoretical frameworks, and institutional developments, the article underscores the EU's growing capacity for geopolitical agency, the critical role of Romania as a regional pivot, and the need for clarified EU-NATO-Turkey coordination. It concludes that the 2025 Strategy is not merely a regional policy but a test of the EU's credibility as a strategic actor in an increasingly fragmented global order.*

Keywords: *Black Sea Strategy; European Union; regional security; NATO-EU cooperation; maritime geopolitics.*

Regiunea Mării Negre a devenit în ultimii ani unul dintre cele mai tensionate și contestate spații geopolitice ale Europei. În fața agresiunii Federației Ruse împotriva Ucrainei și a amenințărilor hibride asupra infrastructurii critice, Uniunea Europeană și-a reconfigurat semnificativ abordarea strategică. Lansarea, în mai 2025, a documentului *Strategic Approach to the Black Sea*¹ marchează o mutație

* Cercetător științific III dr., Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I.C. Brătianu”, Academia Română.

¹ European Commission & High Representative, *Joint Communication to the European Parliament and the Council: The European Union's Strategic Approach to the Black Sea Region*, JOIN(2025) 21 final, disponibil la https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/170d9b3a-d45f-4169-80fa-9adb753c0921_en?filename=EU%20Strategic%20Approach%20Black%20Sea%20Strategy.pdf, accesat la 14 iulie 2025.

profundă față de inițiativa anterioară, *Sinergia Mării Negre*², care reflecta un alt context istoric și alte premise normative. Articolul de față oferă o analiză științifică extinsă a acestor două inițiative, urmărind modul în care UE a trecut de la o abordare voluntaristă și sectorială la o strategie integrată de securitate și reziliență regională.

Despre denumire, regiune și frontieră la Marea Neagră

Una dintre cărțile care m-au inspirat să abordez această transformare paradigmatică a Uniunii Europene față de regiunea (mai puțin extinsă) a Mării Negre a fost cea profesorului american Charles King – *Marea Neagră: o istorie*, publicată inițial în limba engleză în 2004, tradusă și publicată în România în 2015 la Editura Polirom. În această carte autorul reușește să surprindă întreaga evoluție a regiunii, de la *Pontos Axeinos* (marea cea întunecată sau sumbră), la *Pontus Euxinus* (marea cea primitoare, ca expresie a dorinței navigatorilor de a o explora) din Antichitate³, la populațiile migratoare, bizantinii și turcii Evului Mediu, urmând perioada dominată de cele două mari puteri competitive în regiune – Imperiul Otoman și Rusia –, sub stindardul cărora a stat întreaga modernitate a Mării Negre. Așa vedem cum, de-a lungul secolelor, spațiul pontic a evoluat de la o simplă zonă de demarcație la un veritabil punct nodal al interacțiunilor dintre imperii, tradiții religioase și, ulterior, între națiuni și state suverane. Pentru autor, concepțiile de „regiune” și „națiune” ar fi prea facile, deoarece o schimbare de perspectivă asupra lumii ar determina o viziune mai critică în observația oricărui cercetător. Astfel, liniile trasate pentru a distinge conturul popoarelor și civilizațiilor sunt mult mai capricioase. Și acest lucru a fost, cel mai probabil, cea mai mare greșală a istoriografiei și științelor sociale, pentru că acestea au preferat mai mult să fragmenteze litoralul Mării Negre, decât să-l analizeze unitar. Ori, tocmai această analiză a regiunilor de coastă prin prisma statelor riverane a determinat ca multe regiuni importante din jurul Mării Negre să fie decupate de aceasta, fiind tratate fie ca „un apendice” al Europei de Est, fie ca „parte a istoriei” unor imperii.⁴

Potrivit lui King, conceptul de „regiune” pare a fi mult mai greu de definit, pentru că nu ar rezista „unui examen susținut”, iar caracteristicile valorizate ca fiind distincte față de cele ale altor regiuni se dovedesc până la urmă a fi efemere. Totuși, ceea ce distinge un spațiu de altul, potrivit autorului, ar fi „legăturile, cele mai profunde și durabile, care unesc oamenii și comunitățile”⁵. Dar zona din jurul Mării Negre formează, într-adevăr, o regiune așa cum e definită ea aici? Răspunsul la această întrebare variază în funcție de sensul atribuit de cel care ar

² European Commission, *Black Sea Synergy – A New Regional Cooperation Initiative*, COM(2007) 160 final. 2008, disponibil la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52008DC0391>, accesat la 14 iulie 2025.

³ Charles King, *Marea Neagră: o istorie*, trad. de Dorian Branea și Cristina Chevereșan, Polirom, Iași, 2015, pp. 11-13.

⁴ *Ibidem*, pp. 21-22.

⁵ *Ibidem*, p. 25.

răspunde: din punct de vedere geografic, regiunea este formată doar din șase state riverane: Bulgaria, România, Ucraina, Federația Rusă, Georgia și Turcia. Vorbim aici despre statele care dețin infrastructură portuară și își afirmă drepturi în apele teritoriale, zona contiguă⁶ și zona economică exclusivă⁷. Aproape în același timp cu publicarea cărții lui King, în numărul 125 din iunie/iulie al *Policy Review*, apare cunoscutul manifest pentru Marea Neagră semnat de Ronald D. Asmus și Bruce P. Jackson, „The Black Sea and the Frontiers of Freedom”⁸, în care este lansat conceptul de „Regiunea Extinsă a Mării Negre (REMNE)”, ca areal geografic care se extinde dincolo de limitele fizice și politice ale Mării Negre, implicând o interacțiune strânsă între statele riverane și influențele externe. Autorii identifică o convergență a intereselor acestor state și în dezvoltarea relațiilor cu Uniunea Europeană: „Țările de pe malurile sudice și vestice ale Mării Negre – Turcia, Bulgaria și România – constituie întreaga clasă de candidați formali pentru aderarea la Uniunea Europeană și astfel, un potențial sistem politic și economic integrat.”⁹ Prin urmare, această regiune, formată din cele șase state riverane amintite mai sus, plus statele aflate în proximitatea relativă a acestora – Republica Moldova, Armenia și Azerbaidjan, devenea prin prisma strategiilor occidentali o zonă cu potențial economic semnificativ, în special în ceea ce privește extracția de resurse naturale, precum hidrocarburile, dar și printr-o serie de conflicte înghețate între diferiții actori regionali.¹⁰ În sens mai larg, regiunea ar cuprinde un spațiu mai vast, din Alpi și până în Urali, deci întregul bazin hidrografic al mării, ceea ce ar include în totalitate sau parțial douăzeci și două de state. Iar la nivel istoric, întinderea mării s-a aflat sub controlul marilor puteri imperiale, dar țărmurile au rămas sub stăpânirea unor șefi locali sau, mai târziu, sub autoritatea statelor moderne.¹¹

Din păcate, la nivel strategic, „regiunea” Mării Negre n-a fost cu adevărat un subiect de dezbatere în spațiul euro-atlantic. Contemporaneitatea găsește Marea

⁶ „Zona contiguă” (ZC) se referă la „fâșia de mare adiacentă mării teritoriale, care se întinde dincolo de limita exterioră a acesteia până la distanța de 24 de mile în larg, măsurată de la liniile de bază ale mării teritoriale” (cf. art. 33 alin. 2 din Convenția de la Montego Bay din 1982). Fiind parte integrantă a mării libere, statul riveran nu-și poate exercita pe deplin drepturile în această zonă, cu câteva excepții menționate în Convenția de la Montego Bay. Vezi Adrian Corobană, „Zona contiguă”, în Dan Dungaciu (coord.), *Enciclopedia relațiilor internaționale*, vol. 2, RAO Distribuție, București, 2017, pp. 598-599.

⁷ „Zona economică exclusivă” (ZEE) reprezintă un concept fundamental în dreptul internațional, definit de Convenția Națiunilor Unite asupra Dreptului Mării (UNCLOS) din 1982. Aceasta se referă la o zonă maritimă extinsă de până la 200 de mile nautice (aproximativ 370 de kilometri) de la țărm, în cadrul căreia Statele Costiere dispun de drepturi suverane pentru explorarea, exploatarea și gestionarea resurselor naturale, inclusiv a resurselor biologice și mineralelor de pe fundul mării, precum și a celor din apele de suprafață. Pentru mai multe detalii vezi și Maria Santos *et al.*, „Alcalinidade total normalizada na zona econômica exclusiva da região norte (Brasil)”, în *Scientia Plena*, vol. 12, no. 9, 2016, disponibil la <https://doi.org/10.14808/sci.plena.2016.097203>, accesat la 14 iulie 2025.

⁸ Ronald D. Asmus, Bruce P. Jackson, „Marea Neagră și frontierele libertății”, în Ronald D. Asmus, Konstantin Dimitrov și Joerg Forbrig (eds.), *O nouă strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre*, Editura IRSI „Nicolae Titulescu”, București, 2004, pp. 17-26.

⁹ *Ibidem*, p. 20.

¹⁰ Mihai Tatomir, „Dinamica relațiilor turco-române în Regiunea Extinsă a Mării Negre. O perspectivă neoliberală”, în *Impact Strategic*, vol. 81, no. 4, 2022, disponibil la <https://doi.org/10.53477/1842-810x-21-18>, accesat la 14 iulie 2025.

¹¹ Charles King, *op. cit.*, p. 25.

Neagră într-un plin proces de extindere a lumii euro-atlantice spre Est, declanșat după căderea regimurilor comuniste în statele Europei de Est. Din punct de vedere geopolitic, frontiera euro-atlantică ajunge la Marea Neagră mult mai devreme decât integrarea în NATO și Uniunea Europeană a Bulgariei și României în 2004 și, respectiv, 2007. Astfel, primele exerciții NATO la Marea Neagră încep să se desfășoare în mod regulat din 1997, în cadrul Parteneriatului pentru Pace (PfP). Aceste exerciții au avut loc în cooperare cu statele riverane și alți parteneri NATO, inclusiv Ucraina și Georgia.

Am folosit intenționat termenul de „frontieră” și nu „graniță”, în concordanță și cu distincția între acești termeni făcută de istoricul Owen Lattimore, care vedea „granița” drept o limită a puterii politice exercitate de către un stat sau un imperiu într-un spațiu geografic identificabil, în timp ce „frontiera” este o zonă mai difuză, care există de o parte și de alta a graniței și care este locuită de comunități distincte, care au drept principal atribut tocmai capacitatea de a transgresa nu numai granițele politice, dar și pe cele sociale, etnice, culturale, religioase și lingvistice.¹² Datorită tocmai capacității lor de adaptare, astfel de comunități de frontieră au reușit să supraviețuiască în regiune secole întregi, punându-și amprenta asupra comunităților din prezent. De aceea, a judeca situația strategică a Mării Negre doar prin prisma așa-numitei „sociologii și geopolitici a frontierei”¹³ (termen inventat și care se dorește a fi academic, dar care nu explică nimic despre realitățile de la Marea Neagră), înseamnă a justifica pasivitatea decizională și absența unei viziuni coerente asupra acestui spațiu. Dinamica regiunii Mării Negre nu poate fi redusă la un simplu joc de frontiere fluctuante sau la interpretări culturalist-romantice despre întâlnirea civilizațiilor. Dimpotrivă, ceea ce se conturează tot mai clar este natura sa de spațiu-laborator pentru confruntarea unor proiecte geopolitice divergente: cel euro-atlantic, care aspiră la extinderea normelor democratice, securizarea infrastructurii critice și integrarea economică a vecinătății estice; și cel autoritar-revizionist, promovat de Federația Rusă și, într-o formă mai subtilă, de China, axat pe destabilizare hibridă, controlul rutelor strategice și impunerea unui model iliberal (după modelul „democrației suverane” ruse) de ordine regională. Această zonă de frontieră nu este, așadar, un simplu tampon între blocuri rivale, ci un spațiu activ de producere a ordinii internaționale. Regiunea Mării Negre reflectă perfect ceea ce Barry Buzan, Ole Wæver și Jaap de Wilde au conceptualizat drept „complex de securitate regională”¹⁴ – un spațiu în care securitatea statelor este interdependentă și în care evenimentele locale au consecințe sistemice. Mai mult, complexitatea identitară și istorică a regiunii impune o abordare multistratificată, care să depășească dihotomiile simpliste între Est și Vest sau între civilizație și periferie.

¹² Owen Lattimore, *Inner Asian Frontiers of China*, American Geographical Society, New York, 1951, apud Charles King, *op. cit.*, pp. 26-27.

¹³ Dan Dungăciu, „Marea Neagră”, în *Enciclopedia Relațiilor Internaționale*, vol. I, Editura RAO, București, 2017, pp. 551-555.

¹⁴ „Complexul de securitate” mai este definit ca „un grup de state ale căror percepții și preocupări majore de securitate sunt atât de interconectate încât problemele lor de securitate internațională nu pot fi analizate sau rezolvate independent”. Vezi Barry Buzan, Ole Wæver, Jaap de Wilde, *Securitatea: un nou cadru de analiză*, trad. George Jigău, CA Publishing, Cluj-Napoca, 2010, p. 27.

În acest sens, Marea Neagră nu mai este doar o periferie turbulentă, ci o verigă centrală în reconfigurarea ordinii europene post-2022. Este o frontieră fluidă, dar din ce în ce mai „consolidată”, în care infrastructura, resursele, informațiile și narațiunile devin instrumente ale competiției geopolitice.

*Fundamente teoretice:
de la liberal-instituționalism la realism defensiv*

După eșecul reprezentat de prima inițiativă instituționalizată pentru regiunea Mării Negre – Organizația de Cooperare Economică a Mării Negre (OCEMN) – din cauza monopolului de putere duală reprezentată de Rusia și Turcia¹⁵, Europa nu a stat pasivă, mai ales că statele riverane și vecinii lor (cu excepția Rusiei) intraseră într-o competiție pentru adevăratul premiu al secolului XXI – integrarea în Uniunea Europeană. Așa că, în 2007, ca urmare a demersurilor României, cu susținerea Bulgariei și Greciei, și alături de alte state membre și cu sprijinul direct al Comisiei Europene, au început discuțiile despre profilarea unei inițiative europene dedicate Mării Negre. Lansată oficial pe 14 februarie 2008, la Kiev, cu participarea miniștrilor de Externe ai statelor-membre ale UE și ai statelor din regiunea extinsă (Armenia, Azerbaidjan, Georgia, Republica Moldova, Federația Rusă, Turcia, Ucraina), *Sinergia Mării Negre* a devenit un proiect asumat de UE, ca urmare a vecinătății directe, amplasării strategice, legăturii cu Balcanii de Vest, dar și cu Asia Centrală, Orientul Mijlociu, cu potențial de a urmări proiecte energetice, de transporturi, comerț, mediu, de consolidare a democrației.¹⁶

Cu obiective ce vizau democrația, drepturile omului, buna guvernare, energia, transporturile, comerțul, educația sau protecția mediului, *Sinergia Mării Negre* a fost structurată ca un exercițiu de *soft power* european, fără mijloace coercitive, fără un buget propriu, bazându-se exclusiv pe voluntariatul și buna cooperare a actorilor implicați. Valoarea adăugată a *Sinergiei Mării Negre* a fost tocmai această abordare flexibilă și *bottom up*, în care proiectele comune erau stimulate, nu impuse.

Un exemplu notabil este *Forumul ONG-urilor de la Marea Neagră*, inițiat de România prin Ministerul Afacerilor Externe, în parteneriat cu Federația Organizațiilor Neguvernamentale pentru Dezvoltare (FOND) și Black Sea Trust al German Marshall Fund. Acesta a devenit rapid un catalizator regional pentru cooperare civică, fiind integrat formal în procesul de implementare al *Sinergiei Mării Negre*. Forumul a demonstrat că, în lipsa unui impuls guvernamental coerent, societatea civilă poate deveni un vector de integrare și dialog regional.

¹⁵ Explicația instituirii acestui monopol de putere prin OCEMN își are originea în proiectele energetice planificate și prioritizate de cele două state în regiunea Mării Negre pentru transportul hidrocarburilor din Rusia și regiunea Mării Caspice. Vezi și Terry D. Adams, „Caspian Oil and Gas Development and the Black Sea Region: An Overview”, in Terry D. Adams, Michael Emerson, Laurence David Mee, Marius Vahl, *Europe's Black Sea Dimension*, Brussels, Centre for European Policy Studies, 2002, pp. 37-76.

¹⁶ Ministerul Afacerilor Externe, *Sinergia Mării Negre și inițiativele de follow-up la aceasta*, decembrie 2021, disponibil la <https://www.mae.ro/node/1502>, accesat la data de 15 iulie 2025.

Sinergia Mării Negre s-a bazat pe mai mulți piloni strategici, în vederea implementării unor acțiuni coordonate în regiune:

- Cooperarea economică – promovarea schimburilor comerciale și a investițiilor între statele din regiune, prin dezvoltarea unor politici economice comune.
- Protecția mediului – inițiative menite să combată poluarea și să protejeze biodiversitatea din Marea Neagră, incluzând programe pentru restaurarea ecosistemelor maritime afectate.
- Securitatea regională – consolidarea colaborării în domeniul securității pentru a aborda amenințările comune, inclusiv în contextul migrației.
- Cultura și schimburile sociale – promovarea dialogului între culturi și sprijinirea inițiativelor care facilitează înțelegerea și colaborarea între popoarele din regiune.

Intrată într-un con de umbră după inițiativa polono-suedeză a *Parteneriatului Estic* din 2009, *Sinergia* nu a mai putut să se sincronizeze cu alte inițiative europene. Iar Raportul de implementare a Comisiei, din 2015, sublinia că *Sinergia* a avut o valoare limitată în ceea ce privește coordonarea proiectelor și impactul real asupra regiunii, sugerând că abordarea sa voluntară și lipsa unei finanțări consistente au afectat negativ eficiența. Documentul evidențiază că, deși *Sinergia* a reușit să genereze un anumit cadru de cooperare, în special prin Forumul ONG și prin unele proiecte pilot, aceasta nu a reușit să capteze atenția strategică a statelor membre sau a partenerilor regionali. Comisia a concluzionat că *Sinergia* nu a beneficiat de un sprijin politic constant, iar instituțiile europene nu au reușit să-i asigure un profil suficient de puternic în cadrul *Politicii Europene de Vecinătate*. Mai mult, fragmentarea inițiativelor și suprapunerea cu alte formate regionale au contribuit la dispersarea resurselor și la pierderea interesului politic. În acest context, necesitatea unei abordări integrate, coerente și strategice pentru Marea Neagră devenea din ce în ce mai evidentă. Cu alte cuvinte, *Sinergia Mării Negre* a fost prinsă în capcana propriilor limite.¹⁷

Lipsa unui mecanism robust de implementare, a unei arhitecturi instituționale clare, a unui buget dedicat și, mai ales, suprapunerea cu alte inițiative europene (*Parteneriatul Estic*, *Politica Europeană de Vecinătate*) au diminuat treptat relevanța *Sinergiei*. În plus, conflictele înghețate (Transnistria, Abhazia, Osetia de Sud, Donbas), dar și agresivitatea crescândă a Rusiei în contextul invaziei militare din Ucraina după 2022, au dus la imposibilitatea construirii unui consens minim între statele participante. În acest context, *Sinergia Mării Negre* s-a transformat într-un instrument simbolic, cu impact scăzut în plan geopolitic, pentru că i-a lipsit mecanismul principal valorizat în regiune – *securitatea*. Ori, fără o platformă reală de dialog și de încredere între riverani nu se poate construi nimic durabil în regiune. Această necesitate este confirmată și de Documentul de lucru al serviciilor Comisiei „Black Sea Synergy: Review of a Regional Cooperation

¹⁷ European Commission, *Black Sea Synergy: review of a regional cooperation initiative*, SWD(2015) 6 final, disponibil la <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5598-2015-INIT/en/pdf>, accesat la 21 iulie 2025.

Initiative – Period 2015-2018¹⁸, publicat în 2019, care propune o evaluare mai cuprinzătoare a regiunii și un nou cadru de cooperare bazat pe reziliență, securitate, digitalizare și sustenabilitate ecologică. Documentul stabilea direcții de acțiune precum conectivitatea durabilă, guvernanta maritimă și securitatea cibernetică, anticipând unele dintre temele centrale ale strategiei din 2025. Totodată, semnala nevoia unei mai bune integrări între dimensiunea regională și politicile interne ale UE, precum *Pactul Verde European* și *Agenda Digitală*, în vederea unei adaptări la noile riscuri și provocări ale secolului XXI.

Consolidarea acestei orientări strategice s-a produs odată cu adoptarea *Strategiei UE pentru regiunea Mării Negre* în 2024/2025, care oferă un cadru politic integrat, structurând cooperarea în jurul a trei piloni: securitate și stabilitate; prosperitate durabilă și conectivitate; protecția mediului și adaptarea climatică.¹⁹ Această strategie reprezintă un salt calitativ față de abordările anterioare, mutând accentul de pe dialogul voluntar și necoercitiv către o viziune holistică de protecție a infrastructurilor critice, combaterea amenințărilor hibride, stimularea parteneriatelor energetice și ancorarea regiunii în rețelele de interdependență ale UE.

Tabel 1. Apartenența statelor Regiunii extinse a Mării Negre în 2025 la principalele organizații internaționale relevante pentru arhitectura geopolitică și de securitate regională
X = state membre, (X) = state candidate și [X] = state partenere

Stat / Organizație	UE	NATO	OSCE	GUAM	OCEMN	CSI	OTSC	UEEA	Consiliul European	3SI
România	X	X	X		X				X	X
Bulgaria	X	X	X		X				X	X
Republica Moldova	(X)	[X]	X	X	X				X	[X]
Ucraina	(X)	[X]	X	X	X				X	[X]
Georgia	[X]	[X]	X	X	X				X	
Armenia*	[X]	[X]	X		X	X	X	X	X	
Azerbaidjan**		[X]	X	X	X	X			X	
Turcia	[X]	X	X		X				X	
Rusia			X		X	X	X	X	Exclusă	

* În urma pierderii regiunii Nagorno-Karabakh, Armenia a arătat tot mai multe semnale de retragere din structurile geopolitice ale Rusiei, cum ar fi Organizația Tratatului de Securitate Colectivă (OTSC) și Uniunea Economică Euro-Asiatică (UEEA).

** Azerbaidjanul este membru formal al CSI, dar are un rol pasiv și selectiv, evitând integrarea profundă în structurile instituționale dominate de Moscova. În practică, participarea sa este funcțional limitată.

¹⁸ European Commission, *Black Sea Synergy: review of a regional cooperation initiative – period 2015-2018*, SWD(2019) 100 final, disponibil la https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/swd_2019_100_fl_joint_staff_working_paper_en_v3_pl_1013788-1.pdf, accesat la 21 iulie 2025.

¹⁹ European Commission, *Black Sea Synergy: 4th review of a regional cooperation initiative – period 2019-2023*, SWD(2024) 175 final, disponibil la <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11900-2024-INIT/en/pdf>, accesat la 21 iulie 2025.

Prin urmare, tranziția de la *Sinergia Mării Negre* la noua *Strategie* reflectă nu doar o schimbare de context geopolitic – de la stabilitate relativă la insecuritate acută –, ci și o maturizare strategică a UE, care învață din propriile limitări instituționale și propune un model operațional de acțiune externă coordonată, adaptat provocărilor secolului XXI.

În mod fundamental, tranziția de la *Sinergia Mării Negre* la noua *Strategie a UE pentru Marea Neagră* semnalează o mutație conceptuală și ideologică în cadrul politicii externe europene, reflectând o reorientare clară de la paradigma liberal-instituționalistă către una mai apropiată de realismul defensiv. Dacă *Sinergia Mării Negre*, lansată în 2008, era ancorată într-o viziune a cooperării multilaterale, a încrederii reciproce și a funcționalismului incremental – trăsături definitorii ale liberal-instituționalismului – noua *Strategie*, articulată în 2024-2025, reflectă o reacție la eșecul acestor presupuneri în fața realității dure a confruntării geostrategice cu Federația Rusă.

Liberal-instituționalismul, în esența sa, presupune că statele, chiar și într-un sistem internațional anarhic, pot coopera prin instituții internaționale, norme și interdependențe economice pentru a gestiona conflictele și a promova stabilitatea. *Sinergia Mării Negre* a fost o expresie clară a acestui tip de raționament. Ea se baza pe premisele că implicarea constructivă a tuturor actorilor riverani, inclusiv Rusia, poate duce la întărirea încrederii și la crearea unei comunități de securitate maritimă și economică în jurul Mării Negre. Participarea Rusiei în proiectele comune de cercetare, în agenda comună maritimă și în promovarea conectivității era văzută nu ca o concesie, ci și ca o metodă de integrare pașnică într-un sistem de norme internaționale, cu scopul ultim al așa-numitului „taming the adversary through interdependence” („îmblânzirea adversarului prin interdependență”).

Totuși, invazia Rusiei în Ucraina în 2014, urmată de anexarea ilegală a Crimeii și de războiul total început în 2022, au subminat grav aceste presupuneri. Încă din 2015, evaluările oficiale ale Comisiei Europene relevau că dimensiunea de securitate a *Sinergiei* rămâne extrem de slabă, fără instrumente reale de intervenție sau descurajare, și că abordările voluntariste nu reușeau să răspundă provocărilor structurale generate de un actor revizionist și militarizat. Realismul defensiv – ca teorie alternativă – oferă o grilă de lectură mai potrivită pentru explicarea acestei rupturi epistemologice. Conform acestei perspective, statele acționează într-un mediu internațional dominat de incertitudine și competiție pentru securitate, în care supraviețuirea și menținerea balanței de putere devin obiective esențiale.

Noua *Strategie a UE pentru Marea Neagră* reflectă exact această schimbare de optică. Accentul nu mai este pus pe integrarea pașnică, ci pe consolidarea capacității de descurajare, crearea unui *hub* maritim de securitate, protecția infrastructurii critice și combaterea amenințărilor hibride. Retorica solidarității cedează în fața unui limbaj al rezilienței, apărării proactive și mobilității militare. Acestea sunt expresii ale unui nou consens strategic în interiorul Uniunii Europene, care își asumă, poate pentru prima dată cu seriozitate, rolul de actor geopolitic și nu doar de arbitru normativ. De asemenea, suspendarea completă a cooperării cu Rusia în cadrul *Sinergiei*, menționată explicit în raportul din 2024, și orientarea fermă spre partenerii democratici – Ucraina, Republica Moldova și Georgia

– semnalează o delimitare clară de logica incluziunii nediscriminatorii și o trecere la o formă de „echilibru” regional, în care UE devine pilonul normativ și logistic al rezistenței împotriva revizionismului rusesc.

Această transformare nu este doar reactivă, ci și reflectă o evoluție internă a UE în ceea ce privește înțelegerea sa cu privire la putere, interese și autonomie strategică. Într-o epocă în care interdependențele sunt din ce în ce mai des instrumentalizate – așa cum subliniază și Comisia în cadrul inițiativei *Global Gateway* –, Bruxelles pare să abandoneze o parte din inocența liberal-instituționalistă și să accepte premisa realistă că securitatea economică, infrastructurală și informațională nu este un dat, ci un câmp de competiție geopolitică. În acest sens, *Strategia de la Marea Neagră* este parte integrantă a unei metamorfoze mai largi a politicii externe europene, alături de *Busola Strategică*, de reconfigurarea politicilor de apărare și de inițiativele din domeniul energiei și al infrastructurii digitale.

Prin urmare, comparația dintre *Sinergia Mării Negre* și noua *Strategie* a UE scoate în evidență o deplasare clară de paradigmă: de la o politică a încrederii bazate pe instituționalizare și normativitate, la o politică a supraviețuirii și adaptării într-un mediu ostil. În timp ce prima reflecta o UE a speranței și a extinderii ordinii liberale, a doua reprezintă o UE maturizată, poate deziluzionată, dar mai realistă, mai capabilă să acționeze în logica raporturilor de putere. Această tranziție nu implică abandonarea valorilor fondatoare ale Uniunii, ci o reevaluare pragmatică a mijloacelor prin care acestea pot fi apărate într-o lume din ce în ce mai incertă. Astfel, Marea Neagră devine nu doar un teatru al redescoperirii geopoliticii europene, ci și o oglindă a reconfigurării profunde a paradigmatelor de acțiune în relațiile internaționale contemporane.

Compararea obiectivelor: convergență formală, divergență de substanță

În timp ce *Sinergia Mării Negre*, lansată în 2007, urmărea să promoveze cooperarea regională prin mijloace predominant *soft* – energie, transport, mediu și cercetare –, *Strategia* din 2025 își asumă explicit o viziune geopolitică și securitară. Dacă în trecut accentul era pus pe dialogul multi-actor și pe sinergia inițiativelor, acum documentul strategic propune instrumente concrete de monitorizare maritimă, interoperabilitate militară și apărare cibernetică.

La o primă lectură, atât *Sinergia Mării Negre* (2007-2023), cât și noua *Strategie a Uniunii Europene pentru Marea Neagră* (2025-2030) par să împărtășească un corpus comun de obiective: promovarea cooperării regionale, dezvoltarea durabilă, sprijinirea reformelor democratice, protejarea mediului și consolidarea conectivității. Aceste obiective formale conturează o aparentă continuitate conceptuală între cele două inițiative. Cu toate acestea, o analiză mai atentă a contextului, instrumentelor și discursului strategic relevă o divergență profundă în ceea ce privește substanța și logica de intervenție a Uniunii Europene în regiunea extinsă a Mării Negre.

Sinergia Mării Negre, lansată în 2007 și oficializată în 2008, a fost gândită ca o inițiativă complementară *Politicii Europene de Vecinătate* și *Parteneriatului*

Estic, bazată pe principiile liberal-instituționaliste. În această paradigmă, cooperarea regională era percepută ca un mijloc de construire a încrederii, de convergență normativă și de modernizare graduală prin mecanisme *soft*: proiecte comune, dialog multi-actor, inițiative ale societății civile și sprijin pentru dezvoltare durabilă. Valoarea adăugată a Sinergiei rezida în caracterul său incluziv – participarea Rusiei, a Turciei și a tuturor statelor riverane –, precum și în abordarea voluntară și flexibilă, în care UE se poziționa ca facilitator, nu ca arhitect al unei ordini regionale.

Prin contrast, noua *Strategie a UE pentru Marea Neagră*²⁰, adoptată în contextul crizei de securitate majore provocate de invazia rusă în Ucraina, își asumă o viziune geopolitică integrată, centrată pe proiecția de putere, reziliență și descurajare strategică. Această tranziție de la cooperare la securitizare reflectă o mutație doctrinară semnificativă în poziționarea Bruxelles-ului, care abandonează neutralitatea funcțională în favoarea unei angajări normative și operaționale în arhitectura de securitate a flancului estic. Strategia din 2025 nu mai propune doar sprijin pentru reforme sau finanțare pentru proiecte de dezvoltare, ci introduce instrumente concrete, precum *hubul* de Securitate Maritimă, extinderea coridoarelor de mobilitate militară, sisteme de avertizare timpurie și interoperabilitate cibernetică, toate inserate într-o logică de apărare colectivă și securitate regională. Această diferență este vizibilă și în raportarea la actori și riscuri. *Sinergia*, în ciuda faptului că includea și dimensiunea „conflictelor înghețate” pe agenda sa, evita poziționările geopolitice explicite, preferând o abordare tehnocratică și echilibrată care să permită participarea tuturor actorilor, inclusiv a Federației Ruse. În schimb, *Strategia* din 2025 nominalizează explicit Federația Rusă drept sursă majoră de insecuritate regională, subliniind utilizarea războiului hibrid, a dezinformării, a instrumentalizării resurselor energetice și alimentare și a sabotajelor infrastructurale ca forme de agresiune sistemică împotriva ordinii europene.

Bombardamentele asupra infrastructurii portuare ucrainene, diseminarea minelor maritime, recursul la flote comerciale clandestine pentru eludarea sancțiunilor impuse de Occident, precum și sabotajele ce au vizat rețele de cabluri și conducte energetice în Marea Baltică au contribuit la redefinirea percepției europene privind vulnerabilitățile acestui spațiu strategic. De data aceasta, Marea Neagră nu mai este tratată ca un simplu cadru de cooperare interstatală, ci ca un teren disputat pentru controlul rutelor critice ale Eurasiei, pentru securitatea energetică continentală și pentru menținerea influenței democratice în Vecinătatea Estică.

Concret, *Strategia* din 2025 se structurează în jurul a trei axe majore de intervenție:

- *Primul pilon* este axat pe întărirea securității, stabilității și rezilienței în regiune. Cel mai avansat segment al acestui pilon îl constituie componenta de securitate maritimă, care prevede înființarea unui *Black Sea Maritime Security*

²⁰ European Commission, *New EU strategy for secure, prosperous and resilient Black Sea region*, 28 May 2025, disponibil la https://enlargement.ec.europa.eu/news/new-eu-strategy-secure-prosperous-and-resilient-black-sea-region-2025-05-28_en, accesat la 21 iulie 2025.

Hub – un centru european destinat monitorizării integrate a spațiului maritim prin utilizarea de tehnologii avansate (sateliți, senzori subacvatici, inteligență artificială). Acest *hub* ar urma să sprijine activitățile de avertizare timpurie, protejarea infrastructurii critice submarine (precum cablurile și platformele *offshore*), operațiunile de deminare, combaterea flotelor-fantomă și asigurarea securității rutelor comerciale esențiale. În acest sens, documentul transpune lecțiile învățate în urma atacurilor asupra infrastructurii din Marea Baltică, adaptându-le la specificul geopolitic mai fragmentat și contestat al Mării Negre.

- *Cel de-al doilea pilon* vizează promovarea conectivității strategice și a dezvoltării economice durabile. Strategia propune extinderea coridoarelor de transport TEN-T în direcția Caucazului și Asiei Centrale, operaționalizarea coridorului verde Azerbaidjan-Georgia-România, precum și integrarea portului Constanța într-o nouă arhitectură logistică eurasiatică. Aceste inițiative sunt menite să reducă dependența UE de infrastructurile rusești și iraniene și să consolideze rolul Mării Negre ca nod geostrategic în rețelele globale de transport și comerț. În contextul în care rutele tradiționale, precum cele prin Marea Roșie, devin tot mai expuse riscurilor, Marea Neagră capătă o centralitate crescândă în viziunea (geo)economică a Uniunii.

- *Al treilea pilon*, cel care vizează reziliența climatică și societală, reiterează angajamentul normativ al UE față de dezvoltarea durabilă. *Strategia* prevede sprijin financiar și tehnic pentru comunitățile costiere afectate de distrugerea infrastructurii civile, proiecte de adaptare la schimbările climatice și inițiative dedicate conservării biodiversității marine. În paralel, UE intenționează să întărească capacitățile de protecție civilă ale statelor partenere – în special ale Ucrainei și Republicii Moldova – prin integrarea acestora în mecanismele europene de răspuns la crize, precum *EU Civil Protection Mechanism* și *RescEU*.

Prin urmare, *Strategia* din 2025 nu este doar o reacție la crizele contemporane, ci un demers proactiv de reconstrucție a ordinii regionale în Marea Neagră. Înlocuind vechea logică a cooperării simbolice și a convergenței voluntare cu un model de intervenție strategică, bine finanțat și coerent operaționalizat, Uniunea Europeană își reafirmă rolul de actor geopolitic matur în regiunea extinsă a Mării Negre.²¹

Instrumente și mecanisme de implementare: de la symbolism la operaționalizare strategică

Diferența fundamentală între *Sinergia Mării Negre* și noua *Strategie a UE pentru Marea Neagră* rezidă în nivelul de operaționalizare a obiectivelor politice și în capacitatea efectivă de proiecție instituțională. Dacă *Sinergia*, încă de la lansarea sa oficială în 2008, funcționa preponderent ca o platformă de convergență voluntară, lipsită de un buget propriu, de o structură instituțională formalizată sau de mecanisme de monitorizare, *Strategia* din 2025 se afirmă ca un docu-

²¹ Nicolae Țîbrigan, *Noua strategie a UE pentru Marea Neagră: promisiune istorică sau fum strategic?*, Comunitatea Liberală 1848, disponibil la <https://comunitatealiberala.ro/noua-strategie-a-ue-pentru-marea-neagra-promisiune-istorica-sau-fum-strategic/>, accesat la 22 iulie 2025.

ment strategic integrat, conectat la multiple instrumente financiare, politice și de securitate ale Uniunii Europene. Astfel, evoluția paradigmatică este de la o inițiativă de natură simbolică, bazată pe *soft cooperation*, la o strategie articulată în jurul unei logici de implementare coordonată, multisectorială și cu valențe geopolitice explicite.

Sinergia Mării Negre s-a bazat pe utilizarea instrumentelor existente ale *Politicii Europene de Vecinătate* (PEV)²², fără a beneficia de un cadru financiar dedicat sau de o arhitectură instituțională distinctă. Conform rapoartelor de implementare publicate de Comisie în 2008, 2015 și 2019, contribuția Uniunii s-a realizat preponderent prin susținerea proiectelor tematice, precum *Common Maritime Agenda* (CMA), *Strategic Research and Innovation Agenda* (SRIA) și programele de cooperare transfrontalieră (*ENI CBC Black Sea Basin*). Deși aceste inițiative au contribuit la dezvoltarea unei agende regionale coerente în domenii precum protecția mediului, economia albastră sau cercetarea marină, ele nu au reușit să genereze o guvernanta politică reală în regiune. De altfel, lipsa unui cadru decizional comun și a unor mecanisme de asumare a răspunderii între statele participante (inclusiv Rusia) a limitat semnificativ eficacitatea *Sinergie* în fața provocărilor regionale emergente.

Prin contrast, *Strategia* din 2025 reprezintă un salt calitativ în arhitectura de implementare. Dincolo de dimensiunea discursivă, aceasta este susținută financiar printr-o rețea complexă de instrumente: *Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument – Global Europe* (NDICI-GE), *Instrument for Pre-accession Assistance III* (IPA III), *European Peace Facility* (EPF), precum și inițiativa (geo)economică *Global Gateway*. Aceste fonduri nu doar că asigură capacitate de finanțare, dar introduc și criterii clare de eligibilitate, mecanisme de evaluare și condiționalități strategice, ceea ce contribuie la o formă de guvernare bazată pe condiționări (*conditionality-based governance*) în regiune.

Un element de noutate esențial este introducerea unui *Hub de Securitate Maritimă* în regiune – cu o locație probabilă în România (Constanța) – menit să funcționeze ca o platformă de coordonare pentru avertizare timpurie, schimb de informații, protecția infrastructurii maritime critice, deminare și consolidarea rezilienței cibernetice. Anunțat ca parte dintr-o strategie mai amplă a UE, prezentată pe 28 mai 2025 de șefa politicii externe a UE, Kaja Kallas, pentru a consolida cooperarea cu Armenia, Azerbaidjan, Georgia, R. Moldova, Turcia și Ucraina²³, acest *hub* marchează o premieră în capacitatea UE de a integra componenta de securitate într-o strategie regională non-militarizată, dar profund influențată de riscurile de război hibrid. Funcționalitatea sa este aliniată cu obiectivele stabilite în documentele strategice de nivel superior, precum *Strategic Compass*, *EU Maritime Security Strategy* (2023) și *Cybersecurity Strategy for the Digital Decade*.

²² European Commission, *Review of the European Neighbourhood Policy*, JOIN(2015) 50 final, disponibil la https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/european-neighbourhood-policy_ro#documente, accesat la 22 iulie 2025.

²³ European Union External Action, *Black Sea Strategy: Press remarks by High Representative/Vice-President Kaja Kallas*, 28 May 2025, disponibil la https://www.eeas.europa.eu/eeas/black-sea-strategy-press-remarks-high-representativevice-president-kaja-kallas_en, accesat la 22 iulie 2025.

Tabel 2. Tabel comparativ: *Sinergia Mării Negre vs. Noua Strategie a UE pentru Marea Neagră (2025)*

Categorie de analiză	Sinergia Mării Negre (2007-2024)	Strategia UE pentru Marea Neagră (2025-2030)
Paradigmă teoretică dominantă	Liberal-instituționalism	Realism defensiv (geopolitică strategică)
Context geopolitic de lansare	Post-extindere UE (2007), optimism european, accent pe cooperare regională voluntară	Post-invazie rusă în Ucraina (2022), rivalitate sistemică, militarizare accelerată
Obiectiv general	Consolidarea cooperării regionale și promovarea convergenței normelor UE în regiune	Proiecție strategică a UE în flancul estic, consolidarea securității și rezilienței
State participante	UE27 + Armenia, Azerbaidjan, Georgia, Moldova, Rusia, Turcia, Ucraina	UE27 + Armenia, Azerbaidjan, Georgia, Moldova, Turcia, Ucraina (fără Rusia)
Tip de abordare	<i>Soft power</i> sectorială, tehnică, bazată pe convergență voluntară	<i>Hard & smart power</i> integrată, geopolitică, cu instrumente operaționale concrete
Arhitectură instituțională	Fără instituții dedicate; coordonare informală între DG Near, EEAS și statele membre	Introducerea unui Hub de Securitate Maritimă la Marea Neagră; structură de coordonare strategică multi-actor
Finanțare dedicată	Fără buget propriu; utilizare punctuală a instrumentelor preexistente (ENI, CBC, Interreg)	Acces la NDICI–Global Europe, EPF, IPA III, fonduri pentru apărare, Global Gateway
Domenii principale de cooperare	Energie, transport, protecția mediului, pescuit, cercetare, guvernanta democratică, societate civilă	Securitate maritimă, deminare, infrastructură critică, apărare cibernetică, logistică militară, conectivitate eurasiatică
Instrumente juridice	Comunicare a Comisiei + documente de lucru (<i>Joint Staff Working Documents</i>)	<i>Joint Communication</i> formală + posibile inițiative legislative și mecanisme de implementare strategică
Relația cu Rusia	Participare activă (până în 2022); accent pe incluziune și dialog regional	Excluderea completă a Rusiei din toate formatele; suspendarea cooperării instituționale
Rezultate și impact	Progres sectorial modest, inițiative de tip pilot (ex. <i>Common Maritime Agenda</i>), sprijin pentru societatea civilă (ex. <i>Forumul ONG</i>)	Viziune integrată cu impact strategic, consolidare a rezilienței regionale și a capacităților de răspuns la amenințări hibride
Durabilitate și relevanță politică	A intrat treptat în plan secund după lansarea <i>Parteneriatului Estic</i> (2009) și din cauza blocajelor politice între membri	Reflectă o prioritizare strategică majoră a regiunii în agende de securitate, dezvoltare și extindere ale UE
Valoare adăugată percepută	Inclusivitate, flexibilitate, platformă de dialog	Claritate strategică, coerență operațională, integrare cu alte politici UE (ex. <i>Busola Strategică</i> , <i>Global Gateway</i> , <i>TEN-T</i>)

De asemenea, proiecția strategică a UE este consolidată prin conectarea noii *Strategii* la instrumentele sale de apărare și răspuns rapid: mecanismele *EU Civil Protection Mechanism*, *Hybrid Rapid Response Teams* și *Cyber Diplomacy Toolbox*. În acest sens, *Strategia* funcționează ca un catalizator pentru integrarea regiunii Mării Negre în sistemul european de „securitate extinsă”, în care protecția infrastructurii subacvatice, a cablurilor de date și a rețelelor energetice devine prioritate transnațională.

Un alt aspect fundamental al acestei operaționalizări este sinergia cu NATO. Deși UE evită asumarea unei retorici militarizate în documentul său strategic, compatibilitatea cu infrastructura *dual-use* susținută de NATO – inclusiv prin coridoarele logistice de transport greu în România și Bulgaria – denotă o convergență strategică în materie de mobilitate militară și apărare teritorială. Este o dovadă a maturizării operaționale a Uniunii, care nu mai este doar un actor normativ, ci devine un actor de reziliență integrată.

Totodată, *Strategia* prevede o integrare mai eficientă a societății civile și a actorilor locali în implementare, însă nu doar prin consultare, așa cum prevedea *Sinergia*, ci și prin mecanisme instituționalizate, precum *Platforma Societății Civile a Mării Negre*, susținută de Comisie, SEAE și organizații precum *Black Sea NGO Forum* sau *EU4Dialogue*. Aceasta este o diferență majoră față de perioada 2008-2019, când ONG-urile și grupurile de experți aveau rol decorativ sau, în cel mai bun caz, consultativ.

Astfel, trecerea de la *Sinergia Mării Negre* la *Strategia* din 2025 nu semnifică doar o actualizare tematică, ci și o reconfigurare fundamentală a modului în care Uniunea Europeană concepe, finanțează și implementează politicile sale externe în regiuni sensibile geopolitic. Înlocuind simbolismul participativ cu mecanisme de guvernanta operațională, Bruxelles propune un nou model de acțiune externă: convergent cu logica rezilienței strategice, ancorat în instrumente multidimensionale și, nu în ultimul rând, sincronizat cu prioritățile globale de securitate și dezvoltare sustenabilă. Astfel, *Strategia* din 2025 nu este doar un răspuns la criză, ci și o demonstrație de capacitate instituțională și ambiție geopolitică.

Poziționarea față de NATO și Turcia: între completare și ambiguitate strategică

Poziționarea față de NATO și Turcia în cadrul politicilor europene dedicate regiunii Mării Negre a suferit o transformare semnificativă odată cu tranziția de la *Sinergia Mării Negre* (2007-2024) la noua *Strategie a Uniunii Europene pentru Marea Neagră* (2025). Această mutație reflectă nu doar o adaptare la noile realități geopolitice generate de războiul de agresiune al Federației Ruse împotriva Ucrainei, ci și o ajustare teoretică a paradigmei de acțiune a UE – de la o logică liberal-instituționalistă, orientată spre cooperare voluntară, la o abordare realist-defensivă, în care securitatea maritimă devine ax central al proiecției geopolitice europene.

Sinergia Mării Negre a evitat deliberat orice implicare în domeniul militar sau de securitate dură, în linie cu filosofia inițială a *Politicii Europene de Vecinătate* și cu reținerea tradițională a UE în a aborda dimensiunile geostrategice prin instrumente proprii. În documentele sale fondatoare și în rapoartele de implementare succesive (2008, 2015, 2019, 2024), *Sinergia* s-a axat pe cooperare tehnică și dezvoltare sectorială – energie, transport, protecția mediului, societate civilă – fără a menționa vreodată explicit NATO sau arhitectura de securitate regională. Această tăcere strategică a fost justificată de necesitatea menținerii unui format incluziv, care să permită participarea Federației Ruse, a Turciei și a altor actori cu agende divergente. În același timp, ea a reflectat incapacitatea structurală a UE de a furniza o alternativă convingătoare la logica competițională a sferelor de influență, într-un moment în care Alianța Nord-Atlantică domina practic agenda de securitate din regiune.

Prin contrast, noua *Strategie a Uniunii Europene pentru regiunea Mării Negre*, prezentată în mai 2025, face un pas important în direcția unei articulări mai ferme a relației cu NATO. Documentul recunoaște că securitatea în Marea Neagră nu poate fi garantată fără complementaritate transatlantică și menționează explicit necesitatea de „coordonare strânsă cu NATO pentru protejarea infrastructurilor critice, gestionarea riscurilor hibride și întărirea rezilienței maritime”.²⁴ Cu toate acestea, în ciuda acestei deschideri retorice, *Strategia* nu oferă o delimitare clară a responsabilităților operaționale între UE și NATO, evitând formulări care ar putea irita sensibilitățile statelor membre cu atitudini diferite față de Alianță. Această ambiguitate controlată poate fi interpretată ca o strategie deliberată de menținere a unității interne a UE, dar ea riscă totodată să creeze confuzie în teren, mai ales în cazul unor incidente maritime sau atacuri asupra infrastructurii duale (civile-militare), în care acțiunea coordonată este esențială.

Relația cu Turcia constituie un alt punct nevralgic în ambele arhitecturi. În perioada *Sinergiei*, Ankara a fost inclusă formal în toate reuniunile și documentele, dar fără un rol catalizator, datorită divergențelor sale tot mai accentuate cu Bruxelles-ul în domenii precum statul de drept, politica externă și relația cu Rusia. Deși Turcia a fost considerată un actor-cheie la Marea Neagră, *Sinergia* nu a reușit să transforme această relație într-un parteneriat funcțional. Rolul Turciei a fost astfel mai degrabă reactiv decât proactiv, ceea ce a limitat capacitatea UE de a promova proiecte comune sub umbrela *Sinergiei*, mai ales în domenii strategice precum securitatea energetică și controlul traficului maritim.

Noua Strategie păstrează o formulare vagă privind Ankara, descriind relația ca fiind „strategică” și recunoscând poziția geografică centrală a Turciei în regiune. Cu toate acestea, documentul nu definește concret ce implică această „strategie”, nici la nivel bilateral UE-Turcia, nici în raport cu parteneriatele

²⁴ European Commission & High Representative, *Joint Communication to the European Parliament and the Council: The European Union's strategic approach to the Black Sea region*, JOIN(2025) 21 final, disponibil la https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/170d9b3a-d45f-4169-80fa-9adb753c0921_en?filename=EU%20Strategic%20Approach%20Black%20Sea%20Strategy.pdf, accesat la 14 iulie 2025.

regionale (ex. GUAM, OCEMN) în care Turcia este activă. Ambiguitatea devine cu atât mai problematică cu cât Turcia își dezvoltă propria doctrină de proiecție regională – *Mavi Vatan (Patria Albastră)*²⁵ – și joacă un rol ambivalent în relația cu Rusia, colaborând în unele domenii (ex. energie nucleară, gaze naturale) și concurând în altele (ex. dosarul Crimeei, exporturile de drone militare către Ucraina). Lipsa unei alinieri reale între viziunile strategice ale UE și Turciei asupra regiunii riscă să mențină o zonă gri instituțională în coordonarea securitară și logistică, chiar și în contextul unor inițiative comune precum exercițiile NATO în Marea Neagră sau cooperarea în cadrul OCEMN.

Din perspectivă teoretică, această poziționare duală a *Strategiei* – de deschidere față de NATO, dar fără integrare formală a dimensiunii de apărare – reflectă o tentativă a UE de a se afirma ca actor strategic autonom, fără a rivaliza direct cu Alianța Nord-Atlantică. Conceptul de „autonomie strategică europeană” este prezent implicit în această arhitectură, dar nu este încă sprijinit de capacități militare proprii sau de o doctrină comună privind intervenția regională. În acest sens, *Strategia UE pentru Marea Neagră* rămâne un hibrid între o logică de alianță extinsă și una de complementaritate, aflat încă în căutarea unei coerențe instituționale și operaționale.

Prin urmare, poziționarea față de NATO și Turcia în cadrul celor două instrumente politice reflectă nu doar diferențe de context istoric și geopolitic, ci și niveluri distincte de maturitate strategică. *Sinergia* a mizat pe neutralitate și incluziune, în timp ce *Strategia* din 2025 îndrăznește să contureze un rol de securitate pentru UE în Marea Neagră, însă fără a rezolva complet dilemele de partajare a responsabilităților sau relațiile structurale cu aliații-cheie. Aceste zone gri vor trebui clarificate în etapa de implementare, pentru ca *Strategia* să poată răspunde efectiv provocărilor dintr-un spațiu din ce în ce mai disputat și militarizat.

România ca nod geopolitic: de la beneficiar marginal la arhitect strategic

Timp de aproape două decenii, România a fost adesea percepută, chiar și în cadrul Uniunii Europene, drept un beneficiar periferic al inițiativelor regionale de cooperare la Marea Neagră. Deși implicat activ în lansarea *Sinergiei Mării Negre* în 2007 și în promovarea *Parteneriatului Estic* în anii următori, Bucureștiul nu a reușit să capitalizeze aceste inițiative pentru a-și consolida rolul de lider

²⁵ Conceptul de *Mavi Vatan (Patria Albastră)* se referă la o doctrină geopolitică articulată de amiralul turc (r) Cem Gürdeniz la începutul anilor 2000, care reflectă ambițiile maritime ale Turciei în regiunile din jurul său – în special Marea Neagră, Marea Egee și Mediterana de Est. Această doctrină revendică pentru Turcia o zonă maritimă extinsă, considerată parte integrantă a suveranității naționale, promovând o strategie de proiecție regională a puterii navale și de protejare a resurselor energetice maritime. Cel mai disputat segment al acestei viziuni îl constituie Mediterana de Est, unde Turcia contestă delimitările maritime convenite de Grecia și Cipru, tensionând relațiile cu UE și NATO. Vezi și Vitor Deccache Chiozzo, „The Blue Homeland (Mavi Vatan): Turkey's Naval Strategy in the Surrounding Seas (2020-2023)”, în *Revista Da Escola De Guerra Naval*, vol. 30, no. 2, pp. 257-283, 2024, disponibil la <https://doi.org/10.21544/2359-3075.30205>, accesat la 22 iulie 2025.

regional. Această perioadă poate fi caracterizată printr-un profil geopolitic relativ scăzut, marcat de lipsa unor instrumente de influență semnificative și de o strategie națională fragmentată privind Marea Neagră. În ciuda poziționării geografice privilegiate, România a oscilat între rolul de interfață retorică a UE în regiune și cel de stat de tranzit fără o viziune articulată pe termen lung.

Noua Strategie a Uniunii Europene pentru Marea Neagră, lansată în mai 2025, marchează însă un moment de cotitură major pentru România. Documentul strategic plasează explicit Constanța în centrul coridorului logistic eurasiatic ce leagă Asia Centrală, prin Caucaz și Marea Neagră, de spațiul Uniunii Europene. Este vorba despre așa-numitul coridor verde Azerbaidjan-Georgia-România, o alternativă viabilă la rutele de transport maritim tradiționale, în special în contextul instabilității din Marea Roșie și al blocajelor de securitate din estul Mediteranei. Constanța devine astfel nu doar un terminal logistic, ci și un veritabil cap de pod strategic pentru întregul flanc estic al UE, cu implicații directe asupra securității energetice și a capacității de mobilitate militară în regiune.

Tabel 3. Distribuția oportunităților pentru România pe cei trei piloni ai Strategiei UE pentru Marea Neagră (2025-2030).²⁶

Pilonul Strategiei	Oportunități concrete pentru România
1. Securitate maritimă și Stabilitate	– Propunerea de găzduire a <i>Black Sea Maritime Security Hub</i> la Constanța (crearea unui centru regional NATO-UE). – Dezvoltarea capacităților de monitorizare maritimă (drone, senzori subacvatici, nave de patrulare). – Participarea la misiuni de deminare și protecție a infrastructurii submarine (trilaterale cu Bulgaria și Turcia). – Creșterea rolului Marinei Române ca actor regional de securitate.
2. Conectivitate Strategică (TEN-T, Energie, Digital)	– Integrarea rapidă a portului Constanța ca <i>hub</i> logistic cheie în rețeaua TEN-T extinsă. – Ancorarea și accelerarea proiectului coridorului verde Azerbaidjan-Georgia-România-UE (energie regenerabilă). – Extinderea coridoarelor de mobilitate militară rapidă (Constanța-Cernavodă-București spre Europa Centrală). – Atragerea de investiții europene și private pentru modernizarea infrastructurii feroviare și portuare.
3. Reziliență societală și climatică	– Accesarea fondurilor <i>Preparedness Union</i> pentru consolidarea rezilienței comunităților de coastă. – Proiecte pilot pentru adaptare climatică în Delta Dunării și zona costieră românească. – Crearea unui centru regional de expertiză pentru protecția infrastructurii critice (ex.: cabluri submarine, stații energetice <i>offshore</i>). – <i>Leadership</i> în cooperarea UE-Moldova-Ucraina pentru reziliență socială și reconstrucție.

²⁶ Nicolae Țîbrigan, *loc. cit.*

În același timp, propunerea de creare a *Hubului de Securitate Maritimă* al UE la Marea Neagră oferă României o oportunitate unică de a-și asuma un rol de lider regional în domeniul protecției infrastructurii critice maritime. Dacă acest *hub* ar fi amplasat la Constanța, România ar deveni centrul european de monitorizare a infrastructurilor subacvatice, de la cabluri de comunicații la conducte energetice *offshore*. Într-un context geopolitic în care sabotajele și atacurile hibride asupra acestor infrastructuri au devenit o constantă – a se vedea cazurile din Marea Baltică sau incidentul *Nord Stream* –, capacitatea României de a integra sisteme de avertizare timpurie, senzori subacvatici, tehnologii de supraveghere satelitară și capabilități navale ar transforma-o într-un actor-cheie pentru securitatea maritimă europeană.

Mai mult decât atât, România este încurajată să consolideze legăturile energetice cu spațiul Caucazului și al Asiei Centrale, inclusiv prin proiecte susținute financiar de instrumentele UE, precum *Global Gateway* și *NDICI*. Este vorba despre o reconfigurare a ecuației energetice din regiune, în care România nu mai este doar un beneficiar al tranzitului, ci și un facilitator activ al diversificării surselor de energie, în special a celor regenerabile. Proiectele de interconectare cu Azerbaidjanul, dezvoltarea infrastructurii pentru transportul hidrogenului verde și investițiile în rețele *smart grid* transformă România într-un *hub* energetic regional, cu valoare adăugată pentru întreaga Uniune.

Acest salt de la periferie la centralitate geopolitică presupune însă și un salt instituțional și strategic intern. România va trebui să-și redefinească poziția față de politicile europene privind Marea Neagră, să-și actualizeze doctrina de securitate maritimă și să adopte o abordare proactivă în relațiile cu Turcia, Georgia și Ucraina. De asemenea, este imperativă consolidarea capacității administrației publice de a gestiona fondurile europene dedicate regiunii, precum și dezvoltarea unui parteneriat sustenabil cu sectorul privat și societatea civilă din domeniul maritim și al securității energetice. De aceea, *Strategia 2025* reprezintă nu doar o reconfigurare a abordării UE față de Marea Neagră, ci și o invitație directă pentru România de a-și asuma un rol arhitectonic în definirea ordinii geopolitice de pe flancul estic al Europei. Într-o regiune tot mai conturată de tensiuni strategice, România are șansa de a deveni nu doar un pilon de stabilitate, ci și un actor modelator al viitorului euroatlantic al Mării Negre. Rămâne de văzut dacă Bucureștiul va reuși să transforme această oportunitate într-o realitate geopolitică durabilă.

Vulnerabilități persistente și lecții din eșecul Sinergiei

Analiza comparativă a *Sinergiei Mării Negre* (2007) și *Strategiei Uniunii Europene pentru Marea Neagră* (2025) evidențiază un element structural de continuitate problematică: fragilitatea arhitecturii instituționale și riscul inerent de eșec în lipsa unui angajament politic și strategic susținut. În ciuda diferențelor semnificative de context – de la o epocă a extinderii post-2007, la una a competiției geopolitice intense după 2022 – persistă vulnerabilități sistemice ce pot compromite eficiența implementării și impactul pe termen lung al oricărei inițiative europene în regiunea Mării Negre.

Un prim factor determinant în eșecul *Sinergiei Mării Negre* a fost lipsa unui angajament politic consistent din partea statelor membre și a instituțiilor europene. Lăsată să funcționeze mai degrabă ca o platformă de dialog informal, fără o guvernare clară și fără un buget dedicat, *Sinergia* a devenit în timp un cadru simbolic, fără capacitate reală de influență. Proiectele au fost punctuale, dispersate, iar lipsa unui mecanism de monitorizare și evaluare a condus la o inerție instituțională accentuată. Raportul de evaluare al Comisiei Europene din 2015²⁷ menționa în mod direct deficiențele structurale, suprapunerile cu alte instrumente europene precum *Parteneriatul Estic* și lipsa de coerență strategică a instrumentelor de cooperare regională. *Strategia* din 2025, deși semnificativ mai bine articulată din punct de vedere geopolitic, riscă un parcurs similar dacă nu se depășesc anumite limitări persistente. În primul rând, relația dintre UE și NATO în regiune continuă să fie definită de o ambiguitate strategică. În documentul oficial din 2025²⁸ este menționată colaborarea cu NATO, în special pe componenta de securitate maritimă, dar nu se clarifică delimitarea competențelor, a responsabilităților și complementaritățile instituționale. Într-un spațiu atât de contestat precum Marea Neagră, neclaritatea operațională poate conduce nu doar la ineficiență, ci și la rivalități inter-instituționale în materie de intervenție și coordonare.

Un al doilea aspect critic este poziționarea Turciei în arhitectura regională. Dacă în cazul *Sinergiei* prezența Ankarei era considerată un dat inevitabil, dar lipsit de greutate strategică, în *Strategia* din 2025 Turcia este evocată drept un „actor-cheie”. Cu toate acestea, relația rămâne nedefinită în termeni operaționali, ceea ce reflectă tensiunile persistente între Bruxelles și Ankara. Integrarea coerentă a Turciei în noul sistem de cooperare regională este esențială, nu doar pentru a asigura viabilitatea inițiativelor europene, ci și pentru a contracara politicile autonome și adesea divergente ale Turciei, în special prin prisma doctrinei *Mavi Vatan* (*Patria Albastră*), care revendică o viziune extinsă și adesea agresivă asupra drepturilor maritime turce. Fără o clarificare a acestui raport – între complementaritate și potențială confruntare – spațiul Mării Negre va rămâne unul fragmentat geopolitic.

Un alt risc major, identificat și în evaluările anterioare ale Comisiei²⁹, este suprapunerea excesivă a inițiativelor și lipsa unei viziuni integratoare. Astfel, în paralel cu *Strategia pentru Marea Neagră*, continuă să funcționeze *Parteneriatul Estic*, *Organizația de Cooperare Economică la Marea Neagră* (OCEMN), *Inițiativa celor Trei Mări* (3SI), precum și proiecte bilaterale sau trilaterale (România-Ucraina-Republica Moldova). Deși această policentricitate poate fi o

²⁷ European Commission, *Black Sea Synergy: review of a regional cooperation initiative*, SWD(2015) 6 final, disponibil la <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5598-2015-INIT/en/pdf>, accesat la 21 iulie 2025.

²⁸ European Commission, *Black Sea Synergy: 4th review of a regional cooperation initiative – period 2019-2023*, SWD(2024) 175 final, disponibil la <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11900-2024-INIT/en/pdf>, accesat la 21 iulie 2025.

²⁹ European Commission, *Black Sea Synergy: review of a regional cooperation initiative – period 2015-2018*, SWD(2019) 100 final, disponibil la https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/swd_2019_100_fl_joint_staff_working_paper_en_v3_p1_1013788-1.pdf, accesat la 21 iulie 2025.

sursă de reziliență, în lipsa unei coordonări instituționale clare ea generează redundanță, consum birocratic și ineficiență în alocarea resurselor. *Strategia* din 2025 propune, într-adevăr, o mai bună articulare cu instrumentele globale ale UE – precum *NDICI*, *Global Gateway* sau *EPF* – dar implementarea acestor mecanisme depinde de voința politică a statelor membre și de capacitatea administrativă a actorilor locali. Mai mult, alocarea fondurilor rămâne o sursă de incertitudine. În timp ce *Strategia* 2025 prevede utilizarea unor instrumente financiare solide, precum *Instrumentul pentru Vecinătate și Dezvoltare* (NDICI), IPA III sau *Global Gateway*, experiența implementării *Sinergieii* a demonstrat că, fără o alocare bugetară dedicată, chiar și cele mai ambițioase inițiative riscă să rămână la stadiul de declarații programatice. Este esențial ca această *Strategie* să nu repete greșelile trecutului și să includă un cadru financiar multianual specific pentru regiunea Mării Negre, însoțit de un mecanism de guvernare eficient, transparent și participativ. Prin urmare, lecțiile *Sinergieii* sunt clare: cooperarea regională nu poate funcționa pe baza simbolismului și a convergenței voluntare. Este nevoie de o arhitectură instituțională solidă, de o clarificare strategică a raporturilor UE-NATO-Turcia, de o integrare inteligentă a inițiativelor existente și de o asumare bugetară coerentă. Numai astfel *Strategia* din 2025 poate deveni un instrument viabil de proiecție a influenței europene la Marea Neagră, într-un context global tot mai marcat de confruntare sistemică și de fragmentare geopolitică.

Concluzii

Noua *Strategie a Uniunii Europene pentru Marea Neagră*, lansată în mai 2025 sub titlul *The European Union's strategic approach to the Black Sea Region*, marchează un moment de inflexiune în gândirea strategică a Bruxelles-ului. Dacă în 2007 *Sinergia Mării Negre* reflecta paradigma liberal-instituționalistă dominantă în perioada post-extindere, cu accent pe convergența normativă și dialogul interguvernamental voluntar, documentul din 2025 semnalează o tranziție clară către un realism defensiv structurat, în care interesele geopolitice, securitatea energetică, infrastructura critică și stabilitatea flancului estic capătă centralitate. Această mutație nu este doar teoretică, ci și operațională și instituțională, cu implicații directe asupra coeziunii interne a Uniunii și a capacității sale de a acționa ca actor geopolitic unitar.

În mod esențial, strategia din 2025 reușește să reconfigureze Marea Neagră dintr-o periferie strategică a Europei într-un spațiu de interes vital pentru securitatea continentală. Această schimbare de paradigmă survine pe fondul războiului de agresiune al Federației Ruse împotriva Ucrainei, care a transformat Marea Neagră dintr-un spațiu de cooperare sectorială într-un teatru de confruntare directă pentru controlul coridoarelor logistice și energetice euro-asiatice, pentru protejarea valorilor democratice și a ordinii internaționale bazate pe norme. În acest nou context, strategia recunoaște explicit necesitatea protejării infrastructurii submarine, a combaterii amenințărilor hibride și a consolidării capacității de reacție a Uniunii în fața unui adversar sistemic. Din perspectiva relațiilor internaționale, această strategie reflectă o adaptare coerentă la realitățile unui sistem

internațional multipolar și conflictual. Dacă *Sinergia* miza pe un mecanism *soft* de cooperare – fără buget propriu, fără o arhitectură instituțională clară, bazată pe convergența voluntară a statelor –, *Strategia* din 2025 introduce instrumente concrete: fonduri *NDICI* și *IPA III*, instrumente de securitate precum *European Peace Facility*, integrarea în programul *Global Gateway* și lansarea *Black Sea Maritime Security Hub*. Aceste mecanisme semnaleză o profesionalizare a abordării și o capacitate mai mare de proiecție regională, în acord cu principiile realismului defensiv și cu necesitatea consolidării rezilienței colective europene.

Pe plan intern, *Strategia pentru Marea Neagră* oferă Uniunii Europene un instrument esențial pentru adâncirea coeziunii între statele membre și pentru integrarea coerentă a țărilor candidate din regiune – Ucraina, Republica Moldova și Georgia. Prin proiecte de interconectivitate strategică, precum extinderea TEN-T, coridorul verde Azerbaidjan-Georgia-România sau integrarea portului Constanța în rețelele eurasiatice de logistică, strategia transformă un spațiu istoric fragmentat într-un potențial nod al convergenței politice, economice și energetice europene. În paralel, prin susținerea proiectelor de adaptare climatică, a protecției mediului și a dezvoltării capacităților de protecție civilă, documentul reafirmă dimensiunea normativă a UE, fără a sacrifica eficiența strategică. Pentru România, *Strategia* din 2025 deschide un orizont geopolitic de importanță majoră. Poziționarea sa geografică la intersecția coridoarelor Est-Vest și Nord-Sud, calitatea de stat membru UE și NATO, dar și experiența administrativă acumulată în cadrul *Sinergiei*, oferă Bucureștiului șansa de a deveni un arhitect regional de securitate și dezvoltare. Găzduirea viitorului *Hub de Securitate Maritimă*, consolidarea portului Constanța ca punct nodal logistic și energetic, precum și implicarea în proiecte verzi transfrontaliere transmută statutul României de la „stat de graniță” la „pivotal strategic” în arhitectura regională a flancului estic. Această reconfigurare vine însă cu responsabilități pe măsură, inclusiv necesitatea asumării unui *leadership* coerent în coordonarea dintre UE, NATO și Turcia, precum și în mobilizarea resurselor financiare și politice pentru implementarea reală a strategiei.

În concluzie, *Strategia* din 2025 este mai mult decât un document de politică regională – este o probă de maturitate geopolitică pentru Uniunea Europeană. Ea testează capacitatea Bruxelles-ului de a acționa concertat în fața unei amenințări sistemice și de a transforma un spațiu contestat într-un bastion de stabilitate și cooperare. De succesul său depinde nu doar securitatea Mării Negre, ci și credibilitatea globală a UE ca actor geopolitic cu vocație strategică.

BIBLIOGRAFIE

- Adams, Terry D. (2022), „Caspian Oil and Gas Development and the Black Sea Region: An Overview”, în Terry D. Adams, Michael Emerson, Laurence David Mee, Marius Vahl, *Europe's Black Sea Dimension*, Centre for European Policy Studies, Brussels.
- Asmus, Ronald D., Bruce P. Jackson (2004), „Marea Neagră și frontierele libertății”, în Ronald D. Asmus, Konstantin Dimitrov, Joerg Forbrig (eds.), *O nouă strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre*, Editura IRSI „Nicolae Titulescu”, București.

- Buzan, B., Wæver, O., Jaap de Wilde (2010), *Securitatea: un nou cadru de analiză*, trad. George Jiglău, CA Publishing, Cluj-Napoca.
- Corobană, A. (2017), „Zona contiguă”, în Dan Dungaciu (coord.), *Enciclopedia relațiilor internaționale*, vol. 2, RAO Distribuție, București.
- Deccache Chiozzo, V. (2024), „The Blue Homeland (Mavi Vatan): Turkey’s Naval Strategy in the Surrounding Seas (2020-2023)”, în *Revista Da Escola De Guerra Naval*, vol. 30, no. 2, disponibil la <https://doi.org/10.21544/2359-3075.30205>.
- European Commission & High Representative (2025), *Joint Communication to the European Parliament and the Council: The European Union’s strategic approach to the Black Sea region*, JOIN(2025) 21 final, disponibil la https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/170d9b3a-d45f-4169-80fa-9adb753c0921_en?filename=EU%20Strategic%20Approach%20Black%20Sea%20Strategy.pdf.
- European Commission (2008), *Black Sea Synergy – A New Regional Cooperation Initiative*, COM(2007) 160 final, disponibil la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52008DC0391>.
- European Commission (2015), *Black Sea Synergy: review of a regional cooperation initiative*, SWD(2015) 6 final, disponibil la <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5598-2015-INIT/en/pdf>.
- European Commission (2015), *Review of the European Neighbourhood Policy*, JOIN(2015) 50 final, disponibil la: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/european-neighbourhood-policy_ro#documente.
- European Commission (2019), *Black Sea Synergy: review of a regional cooperation initiative-period 2015-2018*, SWD(2019) 100 final, disponibil la https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/swd_2019_100_fl_joint_staff_working_paper_en_v3_p1_1013788-1.pdf.
- European Commission (2024), *Black Sea Synergy: 4th review of a regional cooperation initiative - period 2019-2023*, SWD(2024) 175 final, disponibil la <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11900-2024-INIT/en/pdf>.
- European Commission (2025), *New EU strategy for secure, prosperous and resilient Black Sea region*, disponibil la https://enlargement.ec.europa.eu/news/new-eu-strategy-secure-prosperous-and-resilient-black-sea-region-2025-05-28_en.
- European Union External Action (2025), *Black Sea Strategy: Press remarks by High Representative /Vice-President Kaja Kallas*, disponibil la https://www.eeas.europa.eu/eeas/black-sea-strategy-press-remarks-high-representativevice-president-kaja-kallas_en.
- King, Ch. (2015), *Marea Neagră: o istorie*, trad. de Dorian Branea și Cristina Chevereșan, Polirom, Iași.
- Ministerul Afacerilor Externe (2021), *Sinergia Mării Negre și inițiativele de follow-up la aceasta*, decembrie 2021, disponibil la <https://www.mae.ro/node/1502>.
- Santos, M. et al. (2016), „Alcalinidade total normalizada na zona econômica exclusiva da região norte (Brasil)”, în *Scientia Plena*, vol. 12, no. 9, disponibil la <https://doi.org/10.14808/sci.plena.2016.097203>.
- Tatomir, M. (2022), „Dinamica relațiilor turco-române în Regiunea Extinsă a Mării Negre. O perspectivă neoliberală”, în *Impact Strategic*, vol. 81, no. 4, disponibil la <https://doi.org/10.53477/1842-810x-21-18>.
- Țîbrigan, N. (2025), *Noua strategie a UE pentru Marea Neagră: promisiune istorică sau fum strategic?*, Comunitatea Liberală 1848, disponibil la <https://comunitatealiberala.ro/noua-strategie-a-ue-pentru-marea-neagra-promisiune-istorica-sau-fum-strategic/>.